

УДК 657

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

ЛЮТОВА Ганна Михайлівна

доцент, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту

Черкаського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

lutova-anna@mail.ru

ЛАВРОВА Олена Олексіївна

к.е.н., доцент кафедри економіки, фінансів, обліку і аудиту

Черкаської філії ПВНЗ «Європейський університет»

elenalavrova.el@gmail.com

Анотація: в статті розкрито основні підходи до процесу формування служби внутрішнього аудиту в страхових компаніях. Авторами обґрунтовано систему організації служби внутрішнього аудиту. В результаті дослідження сформульовано функціональні особливості служби внутрішнього аудиту страховиків.

Аннотация: в статье раскрыты основные подходы к процессу формирования службы внутреннего аудита в страховых компаниях. Авторами обоснована система организации службы внутреннего аудита. В результате исследования сформулированы функциональные особенности службы внутреннего аудита страховщиков.

Ключові слова: аудит, внутрішній контроль, страхові компанії, система управління, фінансова звітність.

Ключевые слова: аудит, внутренний контроль, страховые компании, система управления, финансовая отчетность.

Постановка проблеми. Контроль страхової діяльності спрямований на виявлення не лише помилок і похибок, а й сфер відповідальності персоналу, установлення ефективності видів діяльності та її коригування. Тобто контроль можна визначити як сукупність специфічних елементів системи менеджменту страхової діяльності, адже за підсумками контролю та на підставі його результатів приймається значна частина управлінських рішень. Якщо визначати об'єктом контролю саме фінансову звітність, то його методами стануть внутрішній і зовнішній незалежний аудит фінансової звітності, а також аналіз її даних. Метою проведення аудиту є висловлення незалежної думки аудитора про повноту та достовірність даних бухгалтерського обліку й фінансової звітності в усіх суттєвих аспектах; відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із запитом користувачів [15]. Дані бухгалтерського обліку й фінансова звітність суб'єктів страхової діяльності підлягають подвійному аудиту: внутрішньому та зовнішньому.

Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (статтею 15.1) передбачено обов'язкове створення структурного підрозділу (або виокремлення посадової особи) для проведення внутрішнього аудиту (контролю), що зумовлює актуальність досліджень у даній галузі [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням внутрішнього контролю останнім часом приділяється підвищена увага з боку науковців, зокрема свої праці організації та методики внутрішнього контролю присвятили Т.А. Бутинець [7], Ф.Ф. Бутинець [8], В.Д. Белік [6], М.Д. Корінько [12], В.П. Пантелеєв [14], Н.І. Петренко [8]. В той же час проблемні питання організації та методики внутрішнього контролю, враховуючи специфіку діяльності страхових компаній не розглядається, а якщо розглядається, то лише в частині проведення аудиту страхових компаній такими вченими як В.С. Лень [13], Т.О. Гарматій [10], О.О. Гаманкова [9], В.І. Рябикин [15].

Метою цієї статті є формування функціональних особливостей та оптимального способу організації служби внутрішнього аудиту в страхових компаніях.

Виклад основного матеріалу. Обов'язковість створення служби внутрішнього аудиту зумовлена, на нашу думку:

- по-перше, масштабами страхових компаній. Нагадаємо, що мінімальний розмір статутного капіталу страховика під час створення компанії відповідає сумі, еквівалентній 1 млн євро, тобто такі суб'єкти є представниками великого бізнесу, важливими платниками податків, а від їхнього фінансово-майнового стану залежить благополуччя багатьох людей (учасників, власників, споживачів, інших);

- по-друге, складністю організаційної структури. Більшість страховиків має у своєму складі відокремлені територіальні підрозділи із власним менеджментом, які, у свою чергу, активно використовують послуги страхових посередників;

- по-третє, просторово-географічною віддаленістю балансових дирекцій та безбалансових філій, що зумовлює неоднозначність у виконанні управлінських рішень вищої ланки;

- по-четверте, суттєвістю страхових виплат у забезпеченні стабільності економіки в цілому.

Наведений перелік особливостей страхової діяльності, що зумовлюють обов'язковість внутрішнього аудиту, не є вичерпним, проте, на нашу думку, цілком достатній.

Внутрішній аудит у страхових компаніях передбачає:

- 1) нагляд за поточною діяльністю;
- 2) контроль за дотриманням законів, нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, та рішень органів управління фінансової установи;
- 3) перевірку результатів поточної фінансової діяльності страховика;
- 4) аналіз інформації про діяльність страхової компанії, професійну діяльність її працівників, випадки перевищення повноважень посадовими особами;
- 5) виконання інших передбачених законами функцій, пов'язаних з наглядом та контролем за діяльністю страхової компанії [1].

Тобто сфера контролю служби внутрішнього аудиту є значно ширшою ніж дані бухгалтерського обліку та звітності. У контексті виконання таких завдань посадовим особам, що здійснюють внутрішній аудит, доводиться виконувати функції контролю за персоналом, юридичного нагляду, аналітичної служби тощо.

На підставі тих завдань, що ставить законодавство перед внутрішнім аудитом можемо виді-

лити основні напрями його реалізації:

- функціональний (міжфункціональний) аудит систем управління;

- організаційно-технологічний аудит систем управління;

- аудит основних та супутніх видів діяльності;

- аудит на відповідність (який, у свою чергу, поділяється на: аудит на предмет відповідності будь-яким конкретним вимогам або розпорядженням; аудит на предмет відповідності загальній доцільності).

Такий поділ дає змогу глибше оцінити переваги створення системи внутрішнього аудиту та виявити його особливості залежно від сфери застосування.

Функціональний аудит систем управління дає змогу оцінити продуктивність й ефективність виконання підрозділами або співробітниками своїх безпосередніх функцій. Міжфункціональний аудит дозволяє оптимізувати процеси взаємодії та взаємозв'язку функціональних обов'язків, а також виявити дублювання управлінських функцій або конфлікти інтересів менеджерів.

Організаційно-технологічний аудит систем керування передбачає перевірку на предмет технологічної та організаційної доцільності ланок, вертикалей та горизонталей управління в розрізі видів страхування.

Аудит основних та супутніх видів діяльності страхової компанії дозволяє виявити неперспективні або неприбуткові види діяльності, сформулювати шляхи підвищення їх ефективності, окреслити напрямки розширення дохідних видів страхування.

Аудит на відповідність вимогам включає процедури аудиторського контролю на предмет дотримання нормативно-правових вимог та стандартів діяльності. Аудит на відповідність доцільності включає процедури аудиторського контролю діяльності посадових осіб (суб'єктів управління) на предмет доцільності (раціональності, розумності, обґрунтованості, корисності) страхових продуктів (прийнятих рішень щодо страхових послуг).

Основні функції, цілі та завдання служби внутрішнього аудиту визначено Порядком проведення внутрішнього аудиту (контролю) фінансовими установами, що затверджені розпорядженням Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг № 1772 від 05.06.2014 [5]. Цілі внутрішнього аудиту страхових компаній, зазначені в цьому Порядку,

повністю відповідають викладеним вище напрямкам реалізації внутрішнього аудиту.

Сутність, призначення, функції та переваги наявності системи внутрішнього аудиту у страховій компанії найкраще, на нашу думку, розкриваються в завданнях, які вона виконує. Згідно з вимогами Порядку проведення внутрішнього аудиту (контролю) фінансовими установами до них відносять [5]:

- річне планування завдань служби внутрішнього аудиту (контролю);
 - реалізацію завдань згідно із затвердженим планом;
 - своєчасне надання звітів наглядовій (спостережній) раді фінансової установи, а в разі, коли законодавством не вимагається обов'язкового утворення наглядової (спостережної) ради, – вищому органу управління фінансової установи;
 - сприяння органам управління фінансової установи в покращенні системи управління фінансовою установою;
 - моніторинг упровадження структурними підрозділами фінансової установи прийнятих рекомендацій;
 - виявлення сфер потенційних збитків для фінансової установи, сприятливих умов для шахрайства, зловживань і незаконного присвоєння коштів фінансової установи;
 - взаємодію із зовнішніми аудиторами;
 - аналіз висновків зовнішніх аудиторів та здійснення моніторингу виконання рекомендацій зовнішніх аудиторів;
 - взаємодію з іншими підрозділами фінансової установи у сфері організації контролю й моніторингу системи управління фінансовою установою;
 - участь у службових розслідуваннях та інформування органів управління фінансової установи про результати таких розслідувань;
 - розробку та впровадження програм оцінки й підвищення якості внутрішнього аудиту (контролю).
- Самостійність та об'єктивність внутрішнього аудиту може забезпечуватися [11, с.212]:
- заборонаю виконавчому органу страховика встановлювати будь-які обмеження щодо внутрішнього аудиту;
 - безпосередньою підзвітністю служби внутрішнього аудиту наглядовому органу страхової компанії;
 - відповідним рівнем компетентності внутрішніх аудиторів;
 - правом керівника служби внутрішнього аудиту звертатися з питань, що перебувають у

межах його компетенції, до членів наглядового органу страховика;

- відсутністю права виконавчого органу фінансової установи усувати з посади керівника служби внутрішнього аудиту без згоди наглядового органу;

- установленням меж, обсягів, програм та частоти здійснення перевірок службою внутрішнього аудиту виключно наглядовим органом;

- забезпеченням захисту від стороннього доступу до інформаційної системи служби внутрішнього аудиту;

- недопущенням конфлікту інтересів внутрішніх аудиторів і членів наглядового та виконавчого органів страховика.

Створення ефективної системи внутрішнього аудиту в страховій компанії, окрім захисту інтересів учасників фінансового ринку, дозволяє керівництву:

- забезпечити ефективне функціонування, стійкість і стабільний розвиток організації в умовах конкуренції;

- структурно оптимізувати, якісно примножити та ефективно використовувати ресурси й потенціал страхової компанії;

- виявити, оцінити та мінімізувати ризики в управлінні компанією;

- модифікувати облікову політику та систему інформаційних потоків у середині компанії відповідно до сучасних вимог господарювання, що дасть змогу забезпечити керівництву своєчасною та якісною інформацією.

Отже, упровадження в Україні обов'язкового внутрішнього аудиту у страхових компаніях має цілий комплекс переваг, а витрати на створення та утримання відповідної служби цілком компенсуються підвищенням загальної ефективності їхньої діяльності.

Висновки. Удосконалення та розвитку потребує методика реалізації функцій внутрішнього аудиту й визначення чіткого кола обов'язків та відповідальності посадових осіб такої служби.

Забезпечення повноти, достовірності та достатності показників фінансової звітності страховиків, як об'єкт внутрішнього аудиту, відбувається шляхом виявлення точок контролю формування її показників. В умовах застосування МСФЗ внутрішній аудитор зобов'язаний оцінювати фінансову звітність про страхову діяльність не лише з позиції достовірності показників, а й за критерієм суттєвості та достатності розкритої сукупності компонентів, що зумовлені особливостями такої діяльності

Рис. 1. Система організації внутрішнього аудиту фінансової звітності в страхових компаніях

розроблено автором

Отже, система внутрішнього аудиту фінансової звітності страхових компаній повинна охоплювати його мету та завдання, об'єкт і предмет, джерела внутрішнього аудиту, організацію та методику проведення процедур, результати і звітність (рис. 1).

Для виконання покладених на систему внутрішнього аудиту функцій співробітники відповідного відділу наділені широким спектром повноважень і взаємозв'язків з іншими структурними підрозділами. Співробітники служби внутрішнього аудиту мають право одержувати всю необхідну й достатню інформацію для виконання поставлених задач від інших працівників страхової компанії, доступ до первинних документів, реєстрів поточного обліку, системи комп'ютерного забезпечення діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про аудиторську діяльність" N 4711-VI (4711-17) від 17.05.2012 [Електронний ресурс] // Законодавство України [офіційний веб-сайт Верховної Ради України] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
2. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" від 22.12.2011 № 996-XIV [Електронний ресурс] // Законодавство України [офіційний веб-сайт Верховної Ради України]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Закон України "Про страхування" від 18.10.2011 N 3925-VI [Електронний ресурс] // Законодавство України [офіційний веб-сайт Верховної Ради України] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20страхування>
4. Закон України № 2664-III від 12.07.2001 р. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.zakon.rada.gov.ua
5. Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг №1772 від 05.06.2014 року «Про затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту (контролю) у фінансових установах» - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://nfr.gov.ua>
6. Белік В.Д. Підходи до організації системи внутрішнього контролю / В.Д. Белік. – Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3(15)
7. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук.; спец. 08.00.09. "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Т.А. Бутинець – Київ, 2012. – 40с.
8. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія: Підручник [для студентів вищих навчальних закладів спеціальності "Облік і аудит"] / Ф.Ф. Бутинець., В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинець, – 4-е вид., доп. І перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2006. – 560с.
9. Гаманкова О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: навч.-метод. посіб [для самост. вивч. дисц] / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2005. – 183 с.
10. Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Т.О. Гарматій. – Тернопіль: 2004. – 180 с.
11. Гедз М.Й. Обліково-аналітичне забезпечення управління небанківськими фінансовими установами: Монографія / Авт. Колектив; За наук. ред. к.е.н., доц. М. Й. Гедза. – Київ: ТОВ «ДКС центр», 2009. – 392 с.
12. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах диверсифікації: теорія, методологія, диверсифікація: монгр. / М.Д. Корінько. – К.: ДП : "Інформ.-аналіт. агентство", 2007. – 429с.
13. Лень В.С. Облік і аудит в страхових організаціях: навч. посіб. / В.С. Лень. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 408 с

14. Пантелеєв В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організації / монографія / В.П. Пантелеєв.; Державна академія статистики, обліку та аудиту. – К.: ДП “Інформ.-аналіт.агентство”, 2008. – 491с.

15. Рябкин И.В. Аудит страховых компаний: Практическое пособие для страховых аудиторов и страховых организаций / В.И. Рябкин, А.Л. Алекринский, Т.А. Архангельская, С.Н. Асабина и др.; за ред. В.И. Рябкин. – М.: АО “Финстатинформ”, 1995. – 128 с.